

Pero Kvrđić

KNJIGA MUDRE ZAFRKANCIJE

Jiří Menzel

Pa ne znam

Glumišna knjižnica Prolog, AGM, Zagreb 2001.

Prije nekoliko mjeseci lakomisleno sam obećao da ću za kazališni časopis "Kazalište" napisati nešto o Menzelovoj knjizi *Pa ne znam*. Vrijeme me je zaskočilo, sada sam u velikoj gužvi: probe ujutro i na večer, između jutra i večeri padam s nogu od umora, iz redakcije časopisa telefonski me podsjećaju na moje lakomisleno obećanje i, što sada?, Tražim Menzelovu knjigu *Pa ne znam*, pa ne znam gdje sam je zametnuo, ne mogu je naći među knjigama, možda sam je nekome posudio, ne sjećam se, ne znam što da radim, posuđujem je od kolege Zadra, čitam indiskretno na prvoj bijeloj stranici knjige ispod naslova: Jiri Menzel *Pa ne znam*... Menzelovu posvetu kolegi Zadru.

DRAGI

VOLE!

Davej Pozor,

AT TI JI ZASE

NEKDO NE UKRADNE!

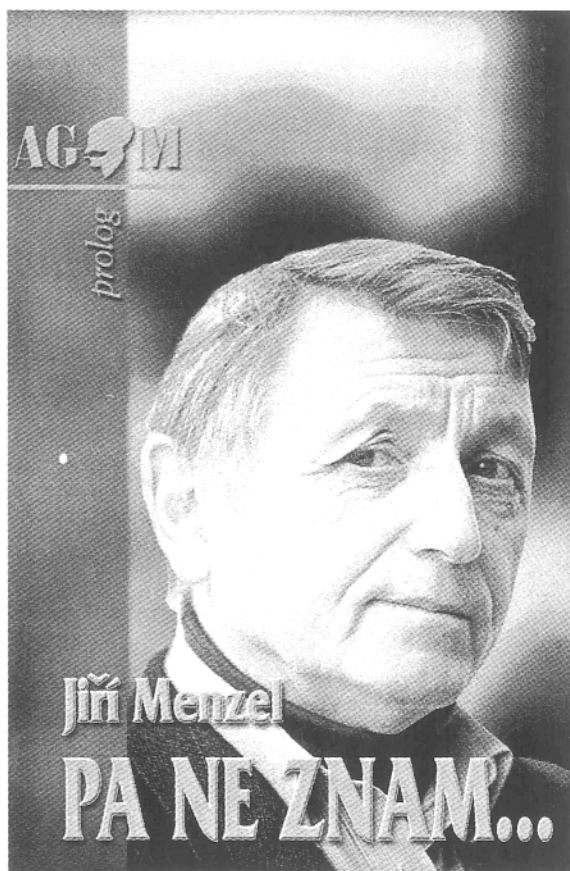
AHOJ!

6. 4. 01.

J. M.

Evo, već me zarazila skeptična fraza: "Pa ne znam" iz naziva Menzelove knjige kolumni, koja se kao skeptična nit uvukla u sve njegove kolumne kao ironična komična maska ispod koje se sakriva

Menzelovo ozbiljno lice koje vas svojim dvosmislenim ironično-ozbiljnim izrazom, nenasmiješanim

smiješkom i sumnjivim pogledom gleda s korice svoje knjige. Menzel kaže da je izraz "pa ne znam"

kojega je "posudio" iz knjige *Hram i tvrđava* mudroga gospodina Pavla Eisnera tipično češki.: *Taj je izraz specifično češki modus dubitandi. Dubito, ergo sum - Sumnjam u svekolike vrijednosti i istine - Dakle jesam i živim. To je u biti Descartesova filozofija spoznaje i sumnje na češki način - metodične skepse (de omnibus dubitandum, u sve valja sumnjati), protivni "nepovredljivih istina". To je i životna mudrost naroda koji je proživio teške kušnje, pa ima iskustva. Životni optimizam temperiran skepsom...* citira Menzel mudrog gospodina Eisnera.

Sa češkim i Menzelovim modusom metodične skepse povezuju nas mnoge civilizacijske i kulturalne veze (Živjeli smo, tj. naši djedovi u istoj - Austro-Ugarskoj državi) - u "talionici naroda", proživjeli smo i mi teške i još teže kušnje, i ove najnovije, s tom razlikom da su naše skepse "ispisane" krvavim nožem kao uskličnikom...

Povezuju nas i kazališne veze, osobito komičarske, Hrvatsko narodno kazalište je davno uvezlo na svoju pozornicu češke glumce komičare: Vaclava Antona i Arnošta Grunda koji su bili uzor glumačke komike, pa ne znam, nije ni čudo što je i najnoviji predstavnik češkog kazališta i zakleti redatelj komedije Jiří Menzel postao česti redatelj u hrvatskom kazalištu (*Hamlet* na Ljetnim igrama u Dubrovniku prije dvadesetak godina i *Nemoćnik u pameti* ovih godina, *Tri u drugom* i *Mandragola* u Teatru ITD, *Buba u uhu* u GK Komedija) Jiriju su glumci pohrvatili i ime u Jura, nije ni čudo, vjerojatno ni slučajno, što je prevedena s češkoga jezika i njegova knjiga kolumni u prijevodu pohrvaćene Čehinje Dagmar Ruljančić i ugledala svjetlo dana u Glumišnoj knjižnici Prolog, ilustrirana fotografijama Menzela na pokusima svojih predstava u Zagrebu, prizorima iz njegovih režija, ili s pojedinim svojim suradnicima i kazališnim ansamblom.

I promocija njegove knjige *Pa ne znam* dogodila se u kazalištu Komedija uz nazočnost brojne publike i

živjoj i duhovitoj interpretaciji Komedijinih glumaca, u prisnoj, gotovo familijarnoj atmosferi, i improviziranim čitanjima odlomaka Menzelovih kolumni. Humor i jednostavnost fraze pretočila se u govor, u glumačku riječ kao da su pisane Menzelove kolumne da bi bile izgovorene, kao da su namijenjene čitatelju prenamijenjene slušatelju.

Lakoća komunikativnosti Menzelovih kolumni bez teškoće prelaze granice specifično češkog modusa sumnje u dogme i ideologije, u općeprihvaćene istine nakon proživljenog iskustva, njihov humor je i u nas prepoznatljiv, teme o kojima piše u svojim kolumnama: o kazalištu, filmu, filmskim festivalima, nasilju koje suvremeni mediji nasilno serviraju suvremenim gledateljima i slušateljima, i njihovoj bešcutnoj percepciji "na kojoj nam može zavidjeti koreanski krvnik, o svijetu koji organiziraju impotentni i upravljaju njime starci", o "trenutcima kada se čovjek ponaša kao budala", o lošim vijestima, zaraznoj ravnodušnosti i nesposobnosti emocija, kinematografiji koja je postala "krvoločna baba puna gorčine", o tome kako "... danas na igralištu više nećemo vidjeti kako igraju Nijemci protiv Engleza ili Česi protiv Austrijanaca, nego 'Adidas' protiv 'Adidasa'", o osmijehu koji ostaje u našem srcu zauvijek, čuškanju sa ljubavlju, (*a Nitkove je nužno zastrašiti i potjerati. Inače nas očekuje to da će u strahu živjeti pristojni ljudi*), o korisnoj uputi i Istini koju je učitelj vožnje gospodin Musil dao gospodinu Menzelu: *Gospodine Menzel, nemojte nikada zaboraviti da na cesti možete susresti još veću budalu od sebe samoga što je Menzel komentirao: To je velika i korisna mudrost. Sjedajući za upravljač, često mislim na nju. Tek s godinama spoznao sam da ta istina ima još i dublji smisao i da vrijedi i obrnuto: veća budala mogu biti i ja. I ne mora to biti samo na cesti...* Sve te teme o toleranciji, nasilju, gluposti, o jednostavnoj mudrosti, pogubnoj zarazi što je Televizija krvoločno i kičasto i zabavno epidemijski širi svijetom zaglupljujući svoje inficirane ovisnike, pa i one

najbanalnije teme o pušenju, cigareti u gubici, trovateljima zraka; jer pušenje je jednako nepristojno kao kopanje nosa, nadajući se da će i Menzelov dragi predsjednik Havel - ... naš dragi Predsjednik Države jednog dana ugastiti svoju posljednju cigaretu kako bi nam dugo ostao zdrav i kako bi pružio dobar primjer školskoj mladeži. Ili ona kolumna o dječjim igračkama plastičiranim lutkama poput Barbika stvorenih prema istom predlošku vitkih manekenki, ili ako hoćete, zečica iz Playboya, umjetnih, nemaštovitih, uzoru djevojčicama i njihovim budućim kompleksima, a Menzel kao pravi znalac holki i holkoljubac poručuje čitatelji-

ma i osobito čitateljicama *Vjerujte iskusnome: Izravan pogled u oči probudit će muško zanimanje prije nego prava veličina guzice - sve te teme njegovih kolumni što ih Menzel plastično, jednostavno i duhovito obrađuje u prvom licu (Platon, prvi estetičar bi rekao: jednostavno pripovijedanje na "svoja usta" ne skrivajući se iza fiktivnih osoba i bez pretvaranja) u žurnalističko-literarnom žanru koji oscilira između zabave, šale, pouke, komentara osobne rasonode "umočene" u češki i Menzelovski humor, i pod utjecajem humora iz Čapekovih kolumni - dakle, sve te češke,*

Menzelovske teme i naše su teme, prepoznatljive i u našoj životnoj svakodnevnici. I u našoj kazališnoj i filmskoj praksi, domaćim i internacionalnim filmskim festivalima, preozbiljnom licu lažne avangardnosti izazivajući osmijeh i tugu. Prepoznatljiva je i Menzelova ironija i autoironija humoristička. A Menzel ne šteti nimalo ni sebe sama, smijajući se i na svoj račun, i na račun svojih kolumni: *Nije mi toliko problem to što moram napisati onih nekoliko redaka, samo me uvijek zgromljuje svijest o tome da ću to morati čitati i, što je još gore, da će to možda čitati i netko drugi.* Prema tome nije nikakvo čudo što je brojna publika na promociji njegove knjige *Pa ne znam* u Kazalištu Komedijska slušajući Komedijske glumce kako sočno interpretiraju Menzelove zafrkantske rečenice, one večeri 6. 4. 2001, uživala i pri tome se od srca smijala, dok je Menzelovo lice bilo ozbiljno s jedva primjetljivim osmijehom kao lice glumca koji zna da se glumac ne smije smijati sam sebi na sceni, nego poznavajući tajne smijeha i smiješnosti, mora biti ozbiljan da bi se publika smijala.

Menzelova je deviza: publika poslije kino predstave ili kazališne predstave treba otići svojim domovima razdragana, s osmijehom na licu, jer su predstave bile zabavne. Zato u svojoj kolumni o temi: *"Što želite poručiti publici vašim filmom?, govori o svom filmskom uzoru "velikom filmašu", simbolu francuskog filma Renè Claireu koji je prije projekcije svoga filma "Šutnja koja zlata vrijedi" u uvodnom govoru elitnim gledateljima rekao: Gospodo, očekujete li od ovog filma nekakvu poruku nećete je dočekati. Bio je snimljen samo zato da vas zabavi. Žao mi je, ali ne mogu obećati ništa više od zabave.* Menzel je pisao ove svoje kolumne s namjerom da zabavi čitatelja - i usput da osluhne autorovu "tempiranu skepsu" češku, univerzalnu i Menzelovsku, začinjenu i poantiranu autorovom humorističkom nadom. Životno, filmsko i kazališno iskustvo ukoričeno u knjizi mudre zafrkancije.